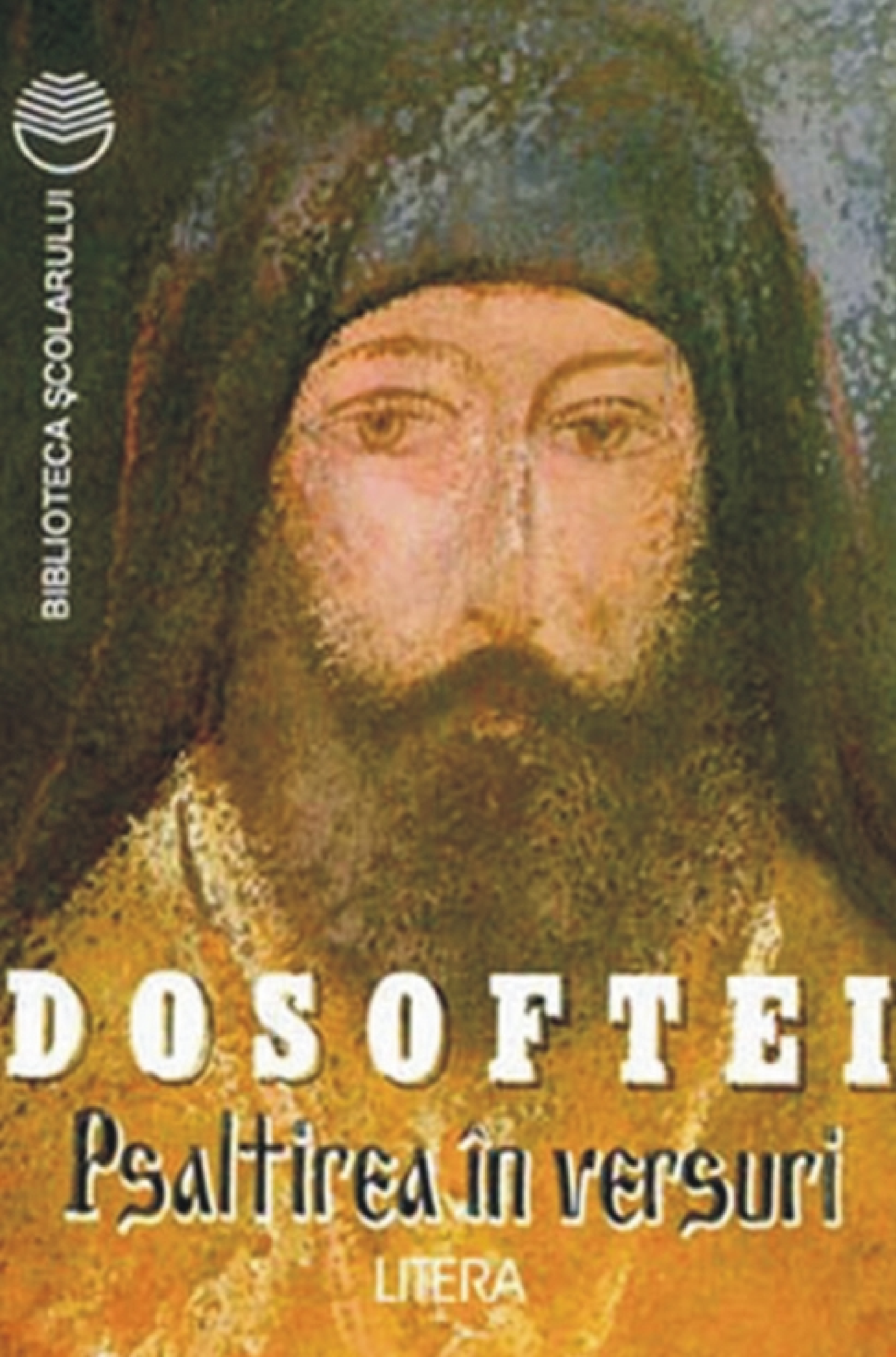

BIBLIOTECA ȘCOLARULUI

DOSOFTEI

Psaltirea în versuri

LITERA

biblioteca școlarului

DOSOFTEI

PSALTIREA ÎN VERSURI

Litera
INTERNAȚIONAL
BUCUREȘTI — CHIȘINĂU

TABEL CRONOLOGIC

1624 *26 octombrie* se na=te Dosoftei, mitropolitul (numele monahal al lui Dimitrie Barila), viitorul c[rturar, poet, traduc[tor, provenit dintr-o familie de negustori macedoneni. Originar de prin p[r\ile Sucevei, viitorul ierarh, pe numele laic Dimitrie, coboar[, se pare, din neam de mazili, ca fiu al lui Leonte Barila (B[ril[sau Boril[) =i al Mariei, zis[=i Misira. Doi fra\i ai s[i, Chiriac =i Vasile, sunt atesta\i la 1873 ca locuitori ai Sucevei, iar a unei surori — c[s[torit[cu unul +erbu.

Sunt pu\in l[murite]mprejur[rile]n care Dosoftei]mbr[\i=eaz[cariera ecleziastic[: decisiv poate s[fi fost]ns[impulsul celor dint`i ]nclina\ii c[rtur[re=ti. R[zle\e, parvin din epoc[ =i informa\iile ce ]ng[duie reconstituirea primei perioade a form[rii sale spirituale, ca =i mai t`rziu a condi\iilor ce vor fi favorizat des[v`r=irea culturii sale umaniste. Opinia potrivit c[reia Dosoftei ar fi ]nv[\at la Ia=i, la +coala domneasc[ de la Trei Ierarhi, ar fi sus\inut[ =i de m[rturia documentar[ ce confirm[ prelungirea afl[rii sale ]n ora=ul de re=edin\[ ca ierodiacon la Mitropolie. Aici se va fi sim\it ]nt`i atras =i]nr`urit de personalitatea mitropolitului Varlaam, ale c[rui ini\iative culturale le va prelua, f[c`ndu-le s[triumfe mai t`rziu deplin. Cuno=tin\ele sale]n domeniul limbilor vechi (elina, latina) sau al unor limbi =i culturi moderne (polon[, ucrainean[, rus[, neogreac[) ar justifica ipoteza unor eventuale studii continuate]n Polonia, cum se crede la Lvov,]n =coala Fr[\iei ortodoxe.

1649 Dup[un r[stimp petrecut ca ieromonah la Probota (Probata), unde prezen\a sa este semnalat[, Dosoftei se impune, urc`nd treptele ierarhiei biserice=ti.

1658 Dosoftei se afl[ ]n fruntea episcopiei de Hu=i.

1659 Devine episcop de Roman. }n epoca p[storiei la Roman se na=te, probabil, prietenia sa cu Miron Costin, precum =i aceea cu Dositei Notara, viitorul patriarh al Ierusalimului, pe care]l]nt`lne=te]n 1664 la curtea din Ia=i a domnitorului Eustratie Dabija.

1665 }ncepe s[versifice *Psaltirea* care se va dovedi mai apoi capodopera sa poetic[.

1671 Ajunge mitropolit al Moldovei. }n aceast[calitate va sprijini]n anii urm[tori politica antiturceasc[a lui +tefan Petriceicu.

1673 }n Polonia, la Uniev, se tip[resc *Ps[ltire a sf`ntului proroc David (Psaltirea ]n versuri)* =i *Preacinstitul Acatist =i Paraclis al Preasfin\itei N[sc[toare de Dumnezeu*, prelucrat[ de Dosoftei dup[ traduceri rom`ne=ti anterioare, con\in`nd numeroase pasaje de proz[ ritmat[. (Lui Dosoftei i s-au atribuit ]ns[, mai de cur`nd, =i o traducere anterioar[a *Paraclisului Precistii*, scoas[de sub tipar la Ia=i, probabil]n anii 1645—1649,]mpreun[cu dou[fragmente biblice, *Cuvinte =i jele la robie Ierusalimului, c`nd din Ierusalim la Vavilon i-au mutat Navuhodonosor]mp[rat, =i pomenire =i de n[paste ce-au n[p[stuit acei doi giudec[tori pre Susana*, t[lm[cite din slavon[, =i o introducere de 48 de versuri originale; din aceast[perspectiv[este reconsiderat[=i data debutului s[u literar.)

1674 }n februarie]mpreun[cu domnitorul silit s[p[r[seasc[\ara dup[lupta de la Hotin (11 noiembrie 1673),]n preajma c[reia trecuse din tab[ra turcilor]n cea a hatmanului Jan Sobieski, Dosoftei se refugiaz[ ]n Polonia, unde r[m`ne p`n[ ]n 1675.

1675 La]nceputul anului el revine]n Moldova, unde, dup[o deten\ie de c`teva luni ]n m[n[stirea Sf. Sava din Ia=i, redob`nde=te func\ia de mitropolit, probabil la interven\ia lui Dositei Notara pe l`ng[ domnitorul Dumitra=cu Cantacuzino. Urmeaz[ pentru Dosoftei un deceniu de intens[ =i sistematic[ activitate de traducere =i tip[rire a c[r\ilor de cult ]n limba rom`n[. Necesitatea consacr[rii limbii poporului]n serviciul liturgic este]n\eleas[de el, ca =i mai]nainte de Varlaam, din perspectiva acelui r`vnit progres cultural, menit a risipi ignoran\a („s[-n\eleag[cre=tinii sfintele taine“ — deziderat promovat de Dosoftei, ca slujitor al bisericii,]n acord cu imperativele veacului, cu argumentele re\inute din tradi\ia *Scripturii*) =i a face accesibil[

cartea adresat[ ]ntregii semin\ii „rum`ne=ti“ („tutinderea ce s[afl[ ]ntr-aceast[limb[pravoslavnic[“), mijloc de edificare a con=tiin\ei na\ionale.

1679 De sub tiparul re]nfiin\at la Ia=i, la Trei Ierarhi, cu ajutorul me=terului Vasile Stadnicki din =coala tipografilor de la Uniev, apare, pentru]nceput]n condi\ii modeste, *Dumnezeiasca liturghie*, tradus[din grece=te. Prin intermediul lui Iona=cu Bilevici, sol al domnitorului Gheorghe Duca]n Rusia, Dosoftei ob\ine sprijinul lui Nicolae Milescu =i al patriarhului Moscovei, Ioachim, pentru cump[rarea unei noi tipografii. Dup[cum rezult[=i din scrisorile schimbate]ntre Ia=i =i Moscova]n 1679, Milescu, de=i „desp[r\it prin spa\iu“, se dovede=te a fi r[mas legat suflete=te de]nf[ptuirile din \ar[, iar patriarhul Ioachim elogiaz[acum „mintea aleas[“, „]n\eleapta oc`rmuire“ =i]ndr[zne\ele proiecte culturale ale mitropolitului.

1680 Prin str[daniile lui Dosoftei, sus\inute de Duca,]n capitala Moldovei (unde,]n 1680, va fi instalat[=i o tipografie greceasc[patronat[de patriarhul Dositei al Ierusalimului), vor continua s[se editeze de aici]nante *Psaltirea de-n\eles a sf`ntului ]mp[rat proroc David (Psaltirea slavo-rom`n[).*

1681 Editeaz[un *Molit[vnic de-n\eles.*

1682—1686 Tip[re=te *Via\a =i petrecerea sfin\ilor* (4 vol.), dintre care doar trei ap[rute integral (Dosoftei o traduce]ncep`nd din 1658 dup[ izvoare grece=ti =i medioslave, ]ndeosebi dup[ *Mineiele* lui Maximos Margunios =i edi\ia vene\ian[ Glykis a *Mineielor* bizantine), edi\ia a doua a liturghierului, *Sf`nta liturghie* (pentru tip[rirea c[reia Dosoftei c[p[tase acordul patriarhului ecumenic din Alexandria, Partenie Prohoros) =i *Parimiile preste an*]n 1683, poate =i un *Octoih*, r[mas neterminat, atribuit de asemenea lui.

1684 }n ianuarie,]n timpul scurtei reveniri]n scaunul \[rii a lui +tefan Petriceicu, mitropolitului i se]ncredin\eaz[o misiune diplomatic[ ]n Rusia, de unde, preg[tit s[accepte suveranitatea \arului, domnitorul n[d[jduia s[primeasc[ajutor]mpotriva turcilor. Dosoftei este re\inut]ns[la Kiev, unde, invocat[fiind carantina]mpotriva unei epidemii de cium[, este interogat =i constr`ns s[a=tepte r[spunsul la peti\ia adresat[\arului. Declara\ia pe care o face]n fa\a autorit[\ilor kievene

]l arat[hot[r`t, ap[r`ndu-=i cu st[ruin\[cauza (exprim`ndu-=i rezerva fa\[ de promisiunile polonezilor „nestatornici“, Dosoftei atr[gea aten\ia asupra dezavantajelor ce le-ar prezenta pentru Rusia consolidarea puterii militare a turcilor ]n Moldova), p[truns de soarta \[rii, amenin\at[ de „pierzarea cea din urm[“, =i lupt`nd s[ ]nl[ture stavila ce-i]nchidea c[l[toria. }ntre timp viziteaz[Lavra Pecerska =i la cei =aizeci de ani ai s[i, se minuneaz[cu candoare nepref[cut[de miracolul conserv[rii moa=telor ad[postite]n pe=ter[, impresii ce vor declan=a =i o rememorare cu virtu\i literare,]ntr-o not[, pe un volum din *Via\a =i petrecerea sfin\ilor*. Cu aceea=i neclintit[speran\[ ]n izb`nda popoarelor cre=tine asuprite ]n lupta comun[ ]mpotriva „agarenilor“ ]nt`mpin[Dosoftei campania din Moldova a regelui Sobieski,]n 1686, an ce va marca]ns[dramatic ultima perioad[a existen\ei sale. Expedi\ia e=ueaz[=i mitropolitul, care, spre deosebire de domnitorul Constantin Cantemir, trecuse f[\i= de partea polonilor,]nt`mpin`nd cu onoruri pe Sobieski la Ia=i la 16 august 1686, este nevoit s[se retrag[=i el odat[cu o=tile regelui, ce p[r[sesc la 15 septembrie capitala Moldovei, incendiat[. La plecare Dosoftei lu[cu sine, poate din ordinul regelui polon, moa=tele Sf. Ioan cel Nou de la Suceava, precum =i tezaurul =i arhiva Mitropoliei — 396 de documente, unele purt`nd]nsemn[rile c[rturarului care,]n]mprejur[rile tulburi prin care trecea \ara,]ncearc[s[le pun[la ad[post. De=i]n Polonia Dosoftei le asigura, precaut, printr-un act de inventariere legiferat cu martori la 22 octombrie 1686, ele se vor r[t[ci definitiv]n afara \[rii,]n Moldova revenind, dup[demersuri repetate ale oficialit[\ilor, doar moa=tele Sf. Ioan, un secol mai t`rziu. Refugiul la Stryj =i Zolkiew se transform[ treptat pentru Dosoftei ]ntr-o semicaptivitate, despre care relateaz[ coresponden\a sa cu Dositei al Ierusalimului din ianuarie 1691 =i februarie 1693. }n campaniile sale ]n Moldova, pentru a constr`nge pe turci la o pace c`t mai defavorabil[,]ntoarcerea lui Dosoftei (a c[rui prezen\[ ]n Polonia pare a conveni la un moment dat regelui]n raporturile, lipsite de cordialitate, cu Constantin Cantemir) nu va mai fi cu putin\[.

1688 Anii din urm[ ]i sunt umbri\i de numeroase suferin\e: grija pentru tezaur, soma\iile repetate ale domnitorului Constantin Cantemir de

a reveni]n patrie =i imposibilitatea de a le da ascultare, anatema patriarhului Constantinopolului (dup[sinodul convocat la Ia=i]n 1688, Dosoftei este excomunicat =i depus din treapt[), ostilitatea clerului catolic =i unit din Zolkiew, nesiguran\ele =i lipsurile traiului zilnic =i, mai presus de toate, dorul de \ar[. Scrisorile sale din aceast[vreme sunt cu adev[rat patetice. Soli ai mitropolitului pribeag, ieromonahul Iona =i chelarul Andrei c[l[toresc]n Rusia, aduc`ndu-i c`te vreun dar]n bani sau]n bl[ni de samur din partea \arilor =i]ncuraj[rile patriarhului Ioachim.

1690—1691 Pentru a nu r[m`ne dator prietenilor, Dosoftei t[lm[ce=te, din limba greac[ ]n limba rus[, lucr[ri de interes teologic, ca *Istoria bisericeasc[* =i *Vedenia tainic[* a patriarhului Gherman al Constantinopolului (]n 1690), *}mpotriva ereziilor* de Simion, arhiepiscopul Tesalonicului (]n 1691), sau *Epistolele* lui Ignatie Teoforul, arhiepiscopul Antiohiei, pe care le trimite mitropolitului kievean Varlaam Iasinski =i patriarhului Ioachim, dovad[c[el intervine, cu prestigiul erudi\iei,]n polemica dogmatic[ce]mp[r\ea la acea dat[cercurile ortodoxe de la Kiev =i Moscova]n reprezentan\i ai curentului latin =i ai celui grec, tradi\ionalist.

1693 }n acest an Dosoftei ofer[de asemenea \arilor ru=i Ioan =i Petru Alekseevici,]ntr-o antologie trat`nd *Despre prefacerea sfintelor taine*, c`teva traduceri din clasici ai literaturii patristice, ca Ioan Gur[de Aur, Efrem Sirul, Atanasie Sinaitul,]n speran\a c[ele ar putea fi tip[rite. }n Polonia Dosoftei traduce =i un fragment de tragedie renascentist[, cunoscut[de el]ntr-o prelucrare neogreac[, preocup[rile sale p[trunz`nd acum, surprinz[tor =i decisiv, ]n sfera culturii laice, mai aproape ]ntreb[rilor existen\ei nelini=titoare. (Rodica +uiu, *Dosoftei, mitropolitul* ]n vol. *Dic\ionarul literaturii rom`ne de la origini p`n[ la 1900*. Editura Academiei Rom`ne, Bucure=ti, 1979, p. 296—298).

13 decembrie. Departe de \ar[, la m[n[stirea Zolkiw, azi Nesterov (Ucraina), se stinge din via\[marele Dosoftei — „introduc[torul limbii rom`ne ]n bisericile Moldovei“ (D. Micu) =i „fondatorul poeziei rom`ne literare“ (B. P. Hasdeu), „primul poet rom`n de clas[european[“ (I. C. Chi\imia).

1974 Aniversarea 350 de la na=terea celui „dint`i poet“ al neamului. Apare *Psaltirea ]n versuri*, editat[ la Ia=i de c[tre Mitropolia Moldovei =i Sucevei. Edi\ie critic[ de N. A. Ursu cu reproducerea paralel[ a originalului fotocopiat. Cu un cuv`nt]nainte de }nalt Prea Sfin\itul Iustin Moisescu, Arhiepiscop al Ia=ilor =i Mitropolit al Moldovei =i Sucevei.

1978 La Editura Minerva, Bucure=ti, este tip[rit[cartea: Dosoftei, *Opere*, 1, *Versuri*. Edi\ie critic[de N. A. Ursu. Studiu introductiv de Al. Andriescu.

1980 Mitropolia Moldovei =i Sucevei scoate de sub tipar volumul Dosoftei, *Dumnezeiasca liturghie*, 1679. Edi\ie critic[de N. A. Ursu. Cu un studiu introductiv de }nalt Prea Sfin\itul Teoctist, Arhiepiscop al Ia=ilor =i Mitropolit al Moldovei =i Sucevei.

1989 La Chi=in[u,]n Editura *Literatura artistic[* vede lumina tiparului edi\ia Dosoftei, *Opere poetice* (cu litere ruse=ti). Selec\ie, comentarii =i postfa\[de Pavel Balmu=.

1998 Editura chi=in[uian[*Litera* tip[re=te]n colec\ia „Biblioteca =colarului“ capodopera dosofteian[*Psaltirea]n versuri*. Edi\ia selectiv[mai cuprinde un *Tabel cronologic* =i un bogat florilegiu de referin\e critice privind activitatea literar[=i umanist[a mitropolitului =i creatorului versului rom`nesc cult.